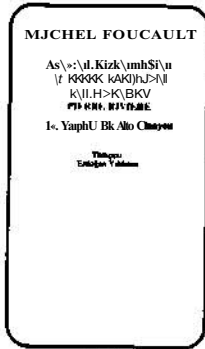

BİR KİTAP

SÖYLEMİN GUCU

ANNEMİ, KIZ KARDEŞİMİ VE
ERKEK KARDEŞİMİ
KATLEDEN BEN,
PIERRE RIVIERE,
19. Yüzyılda Bir Aile Cinayeti
MICHEL FOUCAULT
Ara Yayıncılık
Çeviri: Erdoğan YILDIRIM

Esfandiâr HAGHVERDİ

MICHEL FOUCAULT bir cerrah ođlu olarak 1926 yılında Fransa'nın Poitiers kentinde doğdu. Eğitime Poitiers'deki devlet okullarında başladı, daha sonra - derece yaparak mezun olacağı- katolik bir okula geçti. 1945 yılında Fransa'nın en ünlü okullarından biri olan Ecole Normal Supérieur (ENS)un giriş sınavına hazırlanmak üzere Paris'teki 4. Henry Lisesi'ne gitti. Foucault ENSye girmeyi başararak felsefe ve psikoloji lisansını aldı. 1952 yılında ileri bir derece olan psikiyatri derecesine layık görüldü.

Foucault diplomasını aldıktan sonra, Paris'teki St. Anne Akıl Hastanesi'nde psikiyatri pratiği gözlemledi ve Sorbonne Üniversitesi'nde psikiyatri dersleri verdi. 1945 yılında ilk kitabı olan Maladie mentale et personnalité'yi (Zihinsel hastalık ve kişilik) yayınladı. Kitap zihinsel hastalıklara olan bakışın kısa tarihini içeriyordu. Bu tarih daha sonra Foucault'un ilk önemli çalışması olan Histoire de la folie à l'âge classique (HF) Madness and Civilization (Delilik ve Uygarlık) kitabıyla genişleyecekti, Bu sırada Foucault İsveç'in Uppsala Üniversitesi'nde Fransızca dersleri vermek üzere Fransa'yı terketti. İsveç ve daha sonra Varşova ve Hamburg'da Fransız Kültür Evleri'ni yönetti. Foucault, psikiyatri tarihindeki değişim ayrıntıları üzerindeki çalışması sonucu ortaya çıkan HF kitabını 1960 yılında Doktora derecesi için tez olarak sundu. Aynı yıl Clermont-Ferrand Üniversitesi Felsefe Bölümü başkanı olmak üzere Fransa'ya döndü.

Foucault'nın bir başka kitabı olan The Order of Things (Şeylerin Düzeni) 1966 yılında yayınlandı ve büyük başarı elde etti. Bu çalışma 1977'de Collège de France'a, Düşünce Sistemleri Tarihi profesörü olarak seçilmesine yol açtı. Bu yıllar Foucault'un yeni bir yönelime geçtiği yıllardır. Bu yeni yaklaşım, eski çalışmalardaki gibi söylemin ortaya çıkışına egemen olan kurallar ile ilgilenmekle beraber, bunları artık tümceler kümesi üreten dilbilimsel kodlar gibi görmemektedir. Bunun yerine kurallar söylem pratiğine hükmeden, kimin konuşacağını söyleyen, bazı söylemleri yasaklarken diğerlerini marjinalleştiren nesnelere incelenmektedirler. Bu

kurallar söylemin derinliklerinde gizemli bir biçimde gömülü olmaktan çok, söylemin konuşulduğu bağlam ve kurumlara, örneğin hastane, sığınak (asylum) veya disiplinlere bakmakla bulunur. Bu yeni yönelimin ilk önemli çalışması 1975'te ortaya çıkan Discipline and Punish (Disiplin ve Ceza) idi. Bu kitapta yeni olan, odak noktasının cezaevi değil, Foucault'un disiplin dediği organizasyon ve denetim "teknolojileri" üzerinde olmasıdır. Bunlar sadece cezaevinin değil okul, fabrika ve birçok modern kurumun belirteçleridir. Bu kitapta Foucault disiplinini, 18. yüzyılda gelişen ve 19. yüzyılda galip olan yeni bir fenomen olarak inceliyor. Foucault'un cezaevleri ile ilgisi sonucunda ortaya çıkanlardan biri Ben, Pierre, Riviere... idi. Bu çalışma Colledge'de France'daki bir seminer sırasında oluşturulan bir ekibin birlikte yürüttüğü bir araştırma projesinin ürünüdür.

Foucault Discipline and Punish'den bir yıl sonra son önemli projesinin ilk cildini The History of Sexuality (Cinselliğin Tarihi)'ni yayınladı. Bu proje 1984'deki ölümüyle yarım kaldı.

Pierre Riviere Fransa'da (Normandy'de Calvados eyaletinde) yaşayan bir köylü oğludur. 3 Haziran 1835'de bir budama satırını almış ve annesinin, kız kardeşinin ve erkek kardeşinin yaşamlarına son vermiştir. Pierre bu üçlü cinayeti daha önceden planlamış, ancak çeşitli sebeplerden dolayı istediği zaman ve aksesuar ile cinayeti gerçekleştirememiştir. Sonunda işini bitirdikten sonra adalete teslim olmaktansa bitki kökleri ile yaşamayı becerebilmiştir. Daha önce, yani cinayeti işledikten hemen sonra Riviere'nin görgü şahitlerinin önünden elinde budama satırı ile soğukkanlılıkla geçip gittiği halde ormanlarda geçirdiği süre içerisinde pişmanlık duygularına kapıldığını görüyoruz: "Ah, ama hepsi de öylesine gerçek ki! Yer ayrılrsa da dibine batsam, ağlıyordum..." (Hatırat). Riviere, bu süre içerisinde görüşlerinin defalarca değiştiğini anlatmaktadır.

İlk sorgusu sırasında deli rolü oynamayı sorgu sonuna kadar sürdürmüş fakat sonunda bu maskeyi bırakmış ve gerçekleri anlatmaya karar vermiştir: "*Şimdiye kadar kurduğum savunma sistemini ve oynadığım rolü sürdürmek niyetinde değilim. Gerçeği söyleyeceğim, bu*

Şimdiye kadar kurduğum savunma sistemini ve oynadığım rolü sürdürmek niyetinde değilim. Gerçeği söyleyeceğim, bu işi, içinde bulunduğum zor durumdan kurtulmasında babama yardım etmek için yaptım. Onu... üzen kötü bir kadından kurtarmak istedim.

iş, içinde bulunduğum zor durumdan kurtulmasında babama yardım etmek için yaptım. Onu... üzen kötü bir kadından kurtarmak istedim. Kızkardeşim Victoire'i öldürdüm, çünkü annemin tarafını tutuyordum. Erkek kardeşimi anneme ve kızkardeşime olan sevgisi nedeni ile öldürdüm.

Hatıratı bakıldığında ise bunun tam gerçeği yansıtmadığı ortaya çıkmaktadır. Burada önemli olan, bu şekilde ifade verilen birisinin aklı başında olmamasıdır. Bu edim yerleşik düzene karşı geldiğinden ancak sevgiden yoksun bir vahşi tarafından yapılabilir. Ne varki hatırat oldukça düzenli bir şekilde yazılmıştı ve olayların tamamına aktarılışı yazarın çok güçlü bir hafızaya sahip olduğunu göstermekteydi. Bir delinin böyle bir şey yazabileceği oldukça şaşırtıcı idi. İşte bu sebepten dolayı tıbbi otoritelerin arasındaki anlaşmazlık ve tıbbi söylem içindeki çarpışma ortaya çıktı.

Savcı raporları Pierre'i çocukluğundan itibaren ailesi için bir baş belası olduğu, inatçı, suskun, anne ve babası ile birlikte olmaktan hoşlanmayan bir kişi olarak tanıtmakta ve onun yalnız, vahşi, zalim ve sıradan sevgi ve toplumsallık yasalarına bağlı olmayan bir vahşi olduğu sonucuna varmaktadır.

Kitap bu korkunç cinayet hakkındaki belgeleri sunmaktadır ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm cinayet hakkındaki çeşitli belgeleri içermektedir. Bunlar doktorların raporu, tutuklama emri ve diğer yasal belgelerden oluşmaktadır. İkinci bölüm ise M. Foucault ve arkadaşlarının cinayet hakkındaki açıklamalarını kapsamaktadır.

Birinci bölümde yer alan en önemli belge katilin yazmış olduğu hatıratıdır. Bu hatırat yargıcın isteği üzerine yazılmıştır. Ayrıca bu hatırat, söylem çatışmasında kutuplardan biri olacak vadiğer söylem-

lerin (tıp ve hukuk söylemlerinin) içindeki çelişkili durumlara yol açacaktır. Foucault kendi ve arkadaşlarını bu belgeler üzerinde bir yıldan fazla bir süre harcamaya götürenin sadece bu hatıratın güzelliği olduğunu itiraf ediyor (s.9). Daha önce de söylediğimiz gibi bu kitaptaki en önemli mesele, aynı konu hakkında konuştukları ve aynı yükü taşıyan çeşitli söylemlerin bir metin oluşturmak yerine, söylemler arası çarpışmayı ve güç ilişkisini meydana getirdikleridir. Foucault önsözde bu belgeleri basmaya karar vermelerinin sebebini bu karşılaşmaları, çarpışmaları yeniden kurmak, güç ve bilgi ilişkilerinde saldırı ve savunma silahları olarak bu söylemlerin karşılıklı etkileşimlerini yeniden ortaya çıkarmak olduğunu söylemektedir, (s. 10).

Öte yandan, aynı dönemde "kral katili davası'nın paralel olarak yürütülmesi Riviere davası üzerinde siyasi etkiler yaratmakta ve ona yeni bir boyut daha kazandırmaktadır. Unutmamalıyız ki sözü geçen dönemde ana-baba katili ve kral katili aynı cezaya çarptırılıyor ve bu suçlar eşitleniyordu.

Kitabın ikinci bölümü Foucault ve arkadaşlarının açıklayıcı notlarından oluşmaktadır. Bu notlara sırayla göz atalım: Birinci not olayı tarihsel perspektiften değerlendirmekte ve 1789 Fransız Devrimi öncesi ve sonrasındaki köylü kimliğini tartışmaktadır. Yazar, köylülüğün devrim öncesi sertlik veya daha sonrası ortaya çıkan ortakçı olgularına rağmen bir hiç olduğunu ifade etmektedir (s. 178). Devrim, beraberinde eşitlik ve köylünün toprak hirsını arttıran ve yabancılaşmasına yol açan sözleşmeyi getirmiştir. Ne varki gerçek, hiç bir şeyin değişmediğidir (s. 181). iktidarın söylemi ve köylünün hayvan oluşu değiş-

Suçluya konuşma ve yazma yoluyla edimi hakkındaki gerçeği söyleme olanağı sağlayan yardımsever bir "tuzak" kurulmaktaydı. Bu sayede suçlunun ya da "delinin" konuşması, bütün diğer kanıtların yetersiz kaldığı yerde kesin kanıt olarak işe yaramaktaydı.

memiştir. Akla şu soru gelmektedir: "Eğer hâlâ canavarsak ve bundan sonra da eşitleriniz olmuşsak, ya siz nesiniz?" Bu türden şikayetler artık güçlü bir tepki ile gelecekti. Köylü yeni dönemde kendine bir isim bile verememişti (s. 186) ve bu durumda ona kalan tek seçenek değerlerin tersine çevrilmesiydi. Riviere, cinayeti işlerken bir tiranı öldürerek yeni bir çağı müjdelediğini zanneden bir köylüdür. Ne var ki sözleşmeleri gülünç kılan, öldürdüğü kişinin kral değil, kendi annesi olduğu gerçeği, tıbbi cinayeti semptomatik boyutlara ve katili de klinik bir yakanın soyutlamasına indirgeme olanağını vermiştir (s. 190). Annesini -kadın tiranı- öldürerek tanrının adaletini yerine getirecek, kanunu kurtaracak ve sözleşmeyi eski onuruna kavuşturacaktır.

ikinci notta, Foucault metin (hatırat) ve yarattığı rahatsızlığı tartışıyor. Köylülerin bir tür "budala", gazetecilerin "çılgın bir deli" olarak tarif ettikleri kişi, açık ve oldukça düzenli bir biçimde yazı yazıp fikir yürütebilmiştir. Metin tıbbi uzmanlar arasında mücadeleye, jürinin fikrini değiştirmesine neden olmuş ve "monomania" üzerinde bir tartışmaya bile yol açmıştı. Metin yargıç tarafından "bir dava delili" olarak algılanmış ve Foucault'un belirttiği gibi sadece Riviere'nin rasyonelliğinin ya da tersinin bir ögesi olarak alınmıştır (s. 199). Hatıratın cinayet işlendikten uzun bir süre sonra yazılmış olmasına rağmen -kurbanlar için kullandığı dilin sertliğine bakarak- daha önce düşünülmüş olduğu anlaşılabilir. Foucault katil/öykü, silah/söylem denklemlerini incelemekte ve bağlantıları çözmektedir.

Üçüncü not ise temelde, yasanın hafifletici sebeplerinin kabul edilmesini ve bu kararın jüriye bırakılmasını tartışıyor. "Gerçekte" diyor yazar, "hafifletici sebeplerin varlığı, sadece psikiyatrinin bütün sosyal ve beşeri bilimlerin (psikoloji,

sosyoloji, genetik ve diğerlerinin) adli mekanizmaya sokulmasının yolunu açmıştır" (s. 213). Yazar ayrıca Riviere durumunda üç katlı bir çatışmadan bahsediyor: iktidar ve kamuoyu arasında bir çatışma, cezalandırıcı güç makamında ortaya çıkan bir çatışma ve bilimsel bilgi ve adli güç arasındaki çatışma (s. 211). Bu konular dışında jürinin kararı, daha doğrusu kararsızlığı, bir karmaşık çatışmalar çerçevesinde incelenmektedir.

Ana-baba ve kral katilliğinin eşleştirilmesi konusu dördüncü notta incelenmektedir. Bilindiği gibi Riviere davası ile paralel bir kral katli davası yürütülmüş ve idam cezası ile sonuçlandırılmış, ceza da yerine getirilmiştir. Bir gün sonrasında Riviere'nin idam cezası kaldırılmıştı. Yazara göre iki davanın, ana-baba katli ve kral katlinin, eşleştirilmiş olması 19. yüzyılın kriminal tarihine damgasını daha derinden vurmuştur (s. 218). Bu eşitleme olgusu ailenin, toplum modeli olarak öne çıkarılması ile bağlanmadan anlaşılacak bir olgudur diyor yazar (s. 219). Bu iki olayın olası ilişkisi ve bağlantıları ayrıntılı biçimde tartışılıyor kitapta.

Beşinci notun amacı doktorlar tarafından savunulan ve yargıçlar ve savcılık tarafından öne sürülen çatışan görüşlerin aynı bilgi kaynağından çıkarılabildiklerini göstermektedir. Öncelikle ilgili metinlerle birlikte (Riviere'nin hatıratı ve tanıkların ifadeleri) birbirleriyle çatışan bu iki görüş karşılaştırılmış, sonra da belirli olgular, yani Riviere'in "garip davranışlarının" örnekleri kullanılarak, esas metinlerde yer alan belirli öğelerin tutulmasını ya da atılmasını belirleyen kodlama sistemi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (s. 228).

Sonuç olarak iki önemli nokta ortaya çıkmaktadır (s. 245) Bunlardan birincisi, adli ve tıbbi metinlerin okunmasıyla ilgilidir. Bu nokta, yapılan yorum ve seçimle-

rin bir grup metinden diğerine çakıştığını göstermektedir. Sorun bunlardan hangisinin, tıbbi kurumun mu yoksa adli kurumun mu Riviere'yi yetki alanına alacağı sorunuuydu (s. 245). İkinci nokta bu iki metin grubuyla Riviere'nin hatıratı arasındaki ilişki ile ilgilidir. Hatırat bir öykü anlatmaktadır. Hatıratın dikkate alınmaması gerekiyordu, çünkü doktor ve hukukçular hatıratın yerine yaşamının, çelişik olmalarına rağmen iki "kabul edilebilir" versiyonunu koyarak Riviere'nin edimlerinin bir anlamı olması gerektiğini sağlamayı başarmışlardı (s. 245). Oysa hatırat ne bir deli ne de bir sadistin öyküsüdür ve bilinen sınıflamalara uymamaktadır (s. 245).

Altıncı not tıbbi söylemi ayrıntılı biçimde incelemekte ve psikiyatrik gücün adli cezaya karşı manevrasını anlatmaktadır. Bu notta tüm tıbbi belge ve raporlar incelenmiştir.

Son olarak yedinci not, konuşan ve yazan suçluyu ele almakta ve "Peki ama sorgularda konuşmaya, hatıratın yazılmasına verilen bu yeni önem neden?" ve "Ona ne söyletmeye çalışıyorlardı, neyi bilmek istiyorlardı?" sorularına cevap aramaktadır (S. 264). Bu soruların çözümüne giden yolun "monomania" kavramı üzerinde ve delilik kuşkusu duyulan durumlarda adli tıp kitaplarında önerilen ve hatta bir teori durumuna yükseltilen adli soruşturma pratiğine, soruşturma, gözleme ve sorgulama usullerinde ortaya çıkan güçlükler konusunda yoğunlaşmak olduğuna inanmaktadır yazar (S. 264). Varılan sonuç ise şudur: Suçluya konuşma ve yazma yoluyla edimi hakkındaki gerçeği söyleme olanağı sağlayan yardımsever bir "tuzak" kurulmaktaydı. Bu sayede suçlunun ya da "delinin" konuşması, bütün diğer kanıtların yetersiz kaldığı yerde kesin kanıt olarak işe yaramaktaydı. Deli ve konuşması, deli ve yazması, son tahlilde, yargıç ve savcı için suç motifinin, doktor içinse gerçek ve taklit arasındaki farkın kanıtını oluşturacaktı (S. 277).

Kitap, bir cinayet romanı olarak okunabileceği gibi, daha geniş bir bakışla Foucault'un çalışmaları bağlamında da incelenebilir. Her durumda oldukça ilginç ve okumaya değer bir yapıt.